

Gönderim Tarihi: 27.02.2024

Kabul Tarihi: 04.04.2024

ÇEVİRİDE GÖSTERGEBİLİMSSEL YAKLAŞIMLA İNCELEME: “BOYNU VURULAN KALİ” - BİR VAKA ÇALIŞMASI

Semiotic Approach in Translation: The Beheaded Kali- A Case Study

A. Zeynep ORAL

Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Mütercim ve Tercümanlık Bölümü
a.zeynep.alp@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6378-5464

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Bu makalede çağdaş Fransız yazar Marguerite Yourcenar'ın Türkçe'ye "Doğu Öyküleri" adıyla çevrilen "Les Nouvelles Orientales" adlı öykü kitabından seçilen "Kali Décapité" (Boynu Vurulan Kali) adlı öykünün çeviride göstergebilimsel bir yaklaşımla çözümlemesi yapılmıştır. Göstergebilim, çeşitli kuram ve yaklaşımlarla dilbilim, çeviribilim çalışmalarında özellikle metin ve söylem analizi konusunda bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada anlatının derin ve yüzey yapısı arasındaki örüntüyü göstergelerin birbirleriyle olan ilişkisi doğrultusunda anlamlandıran Paris Göstergebilim Okulu bakış açısından yararlanılmıştır. Çalışma boyunca anlatı izlencesi temel alınarak kaynak metinde anlatsal boyut, A. J. Greimas'ın eylemsel örnekçesi, özne-nesne ilişkisi ve öznenin bilisel dönüşümü incelenmiş ve çeviri metinde bu bakış açısının ne derece yansıtılıp yansıtılmadığı örneklerle açıklanmıştır. Anlatı göstergebiliminin özellikle çeviri eğitimi derslerinde öğrencilere metni alımlama aşamasında değişik bakış açıları ve düzeylerde metindeki anlam örüntülerini kurabilme olanağı sağlayacağı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, anlatı göstergebilimi, Yourcenar, eylemsel örnekçe

Abstract

This article analyses the story "Kali Décapité" (Kali Beheaded) from "Les Nouvelles Orientales" by the contemporary French writer Marguerite Yourcenar translated into Turkish as "Doğu Hikayeleri", through a semiotic method in translation. Semiotics is used as a tool in linguistics and translation studies with various theories and approaches, especially in text and discourse analysis. In this study, the perspective of the Paris School of Semiotics, which makes sense of the pattern between the deep and surface structure of the narrative phases is embraced. Taking the narrative phases and the actantiel model by A. J. Greimas, subjunct agent examples, agent-object relations and the agent cognitive transformation of the subject were analysed, with an attempt to demonstrate, the degree to which this outlook has been reflected in the translated text. Emphasis was laid on the view that using the narrative semiotic approach the students especially in translation education courses, may establish meaning relations after having read the text assuming different viewpoints at varying levels, during the reception of the text.

Keywords: translation, narrative semiotics, Yourcenar, actantiel model

1. GİRİŞ

Fransız Akademisinin ilk kadın üyesi olarak seçilen çağdaş Fransız-Amerikalı yazar Marguerite Yourcenar, "Nouvelles Orientales" adlı öykü

kitabı 1938 yılında basılmış, Türkçeye Hür Yumer tarafından “Doğu Öyküleri” adı altında çevrilerek 1963 yılında Adam Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır. “Doğu Öyküleri” yazarın, Çin, Hint, Japon ve Balkan masal, mit, efsane ve baladlarından esinlenerek kendi bakış açısı ve felsefesiyle tekrar yorumlayarak yazdığı on öyküden oluşmaktadır. Yourcenar’ın her konu ve türe uyarladığı mitler ona dünya gerçeklerinden uzaklaşma olanağı verir Gaudin (1994, ss. 66-67). Kitabın sekizinci öyküsü olan “Kali Décapitée” (Boynu Vurulan Kali) öyküsünü yazar, hindu kültürü ve mitolojisinde mitsel bir figür olan zaman, ölüm, dişilik, kurtuluş ve kusursuzluk tanrıçası olarak da bilinen tanrıça Kali’den esinlenerek yeniden kurgulamıştır.

Bu çalışmada “Boynu vurulan Kali” adlı öyküde yazınsal göstergebilim yöntemiyle çözümleme yapılmıştır. Anlatı izlencesi temel alınarak anlatısal boyut, anlatı izlencesi, anlatı şeması ve izlekler çerçevesinde ele alınacaktır. Yazınsal göstergebilim bakış açısı okurun metni alımlama aşamasında metnin anlam örüntülerini oluşturan yüzey ve derin yapı arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmayı sağlamaktadır. Bu çalışmada göstergebilim ve çeviri ilişkisi konusu ele alınmış, ardından yöntem bölümünde makalede kullanılan göstergebilimsel kavram ve yaklaşımlara değinilmiştir. Bunu takiben çalışmada söz konusu öykü anlatı göstergebilimi bakış açısıyla, anlatı izlencesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Anlatısal boyut, Greimas’ın eyleyensel ömekçesi, özne-nesne ilişkisi ve de öznenin bilişel dönüşümü açılarından irdelenmiştir. Anlatı izlencesindeki göstergebilimi yöntemlerinin çeviri metnine nasıl yansıtıldığı araştırılmıştır. Sonuç bölümünde analizden elde edilen bulguların yanı sıra bu tür incelemelerin çeviribilim eğitimi ve özellikle yazın çevirisi eğitimi açısından öneminin altı çizilmiştir.

2. GÖSTERGEBİLİM VE ÇEVİRİBİLİM İLİŞKİSİ

Göstergebilim çeviribilimde bir araştırma alanı veya çeviri aracı olarak incelenmektedir. Aynı zamanda, çeviri göstergebilimi de teorik bir yaklaşım olarak kaleme alınmıştır (Baker 1998; Baker ve Saldanha 2009). S. Petrilli’nin (2001, ss. 278-279) de belirttiği gibi, “çeviri [...] bir gösterge gerçekliği olgusudur ve bu nedenle göstergebilimin inceleme konusudur.”. S. Bassnett’a göre çevirinin dilbilimsel faaliyetin merkezinde olsa da en doğru şekilde gösterge sistemlerini veya yapılarını, gösterge süreçlerini ve gösterge işlevlerini inceleyen bilim olan göstergebilime ait olduğunu ifade eder (Bassnett, 1991, s.13).

J. House (2009, s.4) tarafından tanımlandığı şekliyle çeviri, “[...]”

kaynak metin olarak bilinen bir metnin, erek metin olarak bilinen ikame bir metinle değiştirilmesi süreci" olarak incelendiğinde göstergebilimsel açılım daha iyi anlaşılacaktır. Roman Jakobson'un 1959'da çeviri edimini göstergebilim ile ilişkilendirdiği bilinmektedir. Gideon Toury'nin 1980'lerde çeviriye yeni bir yaklaşım getirmesiyle açılan yeniçağda kültürel iletişimle ilgilenen araştırma alanları, kültürel iletişimin genişliği ve derinliği çevirinin göstergebilimsel doğası şimdiye kadar olabildiğince kapsamlı bir şekilde incelenmemiştir. Ayrıca, Charles Sanders Peirce gibi seçkin göstergebilimciler, Victoria Lady Welby (1903), Juri Lotman (1990, 2005, 2009), Umberto Eco (1976, 2001, 2004) ve Paolo Fabbri (2008) gibi araştırmacılar da çeviri kavramları üzerine araştırmalar yapmışlardır.

Göstergebilimsel çalışmalara karmaşık bir alan olarak bakılması ve çeviriyle doğrudan ilişkilendirilmemesi nedeniyle göstergebilim ile çeviribilim arasındaki örtüşüm gerektiği ölçüde keşfedilmemiştir.

Çeviribilimcilerin günümüzde göstergebilimsel bakış açılarına nasıl yaklaştıklarına değinmeden önce, Jakobson'un çeviribilim ve göstergebilim ikilisine dair öncül önerisinden söz etmek gerekecektir. Dilbilimci ve göstergebilimci Jakobson, 1959 yılında çevirinin dil içi, diller arası ve göstergeler arası türlerine ayırarak çeviriye bir bakış açısı getirir. Araştırmacının üç bölümlü sınıflaması dil merkezlidir, yine eşzamanlı olarak dilbilimsel ve göstergebilimsel bir yaklaşım çizgisi ortaya koyarak dilbilim ve göstergebilimi de kapsar. Bu öneri, 1980'lerden bu yana sürekli olarak yeniden değerlendirilen bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Sütiste (2008) dilbilimsel, göstergebilimsel ve çeviri kuramı referans çalışmalarında bu kavrama değinir. Toury'nin (1986) sınıflamayı yeniden düzenlemek ister. Bu öneriyi Gottlieb gibi tamamen kabul edenler de mevcuttur (2017, bkz. ayrıca [2000] 2004). Jakobson'un makalesi bu anlamda zamanına göre hem yenilikçi hem de ufuk açıcı özelliğiyle adeta göstergebilimsel bir dönüşün habercisidir. Ancak, diller arası çeviri, birçok çeviribilimci için çevirinin prototipi olmuştur ve hala da öyledir.

Ancak, Mary Snell-Hornby gibi birçok çeviribilimci halen Jakobson'un çeviri sınıflandırmasını gündeme getirmeye devam eder ve Peirce'den esinlenerek ortaya koyduğu sınıflandırmanın çeviribilim açısından değerinden söz eder (2006, s.21). K. Zethsen'e (2009) göre göstergebilim ve çeviribilim ilişkisi daha fazla irdelenmeli ve daha kapsamlı bir şekilde incelemelidir. B. Mossop (2016), ise ortak özelliklere rağmen, dil içi faaliyetleri çeviri çalışmaları kapsamına dahil etmemektedir.

Bu çalışmada Paris Göstergebilim Okulu göstergebilimcilerinin

göstergebilim ve çeviri ile ilgili çalışmaları ele alınmaktadır. Söz konusu Okul, döneminde çeviri özerk bir araştırma alanı haline gelmeden dilbilimsel bir prizma altında incelenmiştir.

1980'lerden itibaren bazı göstergebilimciler çeviriyi göstergebilimsel kuramlar aracılığıyla daha sistematik bir şekilde incelemeye başlamıştır. Bugün çeviri göstergebilimi olarak bilinen bu akım, çeviribilimin yeniden canlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur ve bu çabasında Fransız okulunun katkısı açıktır. J. Courtés'in de belirttiği gibi, Paris Göstergebilim Okulu'nu ilgilendiren şey, 'daha ziyade, "derin yapıda " ne olup bittiğini bilmektir."İşaretler" veya "işaretler arasında", karşılıklı ilişkilerinin temeli olan şey' incelenmektedir (2001, s.123). Göstergelerin çevrilebilirliği de bu bağlamda incelenir. Öznenin nesneye ve onun modalitelerine yönelik faaliyetleri ve tutumları (bkz. Tarasti 2017, s. 44), göstergebilimsel sistemlerin çevrilebilirliğini kavramına merkezi bir konum kazandırmıştır.

Paris ekolüne göre göstergebilim, 'çevrilebilirlik, göstergebilimsel sistemlerin temel özelliklerinden biridir' (Greimas ve Courtés 1982, s. 351). Greimas ve diğerleri şöyle devam ederler: 'çeviri, ara bir aşamadır, "anlam vardır" varoluşsal yargı ve bu konuda bir şeyler söyleme imkanındır. Dolayısıyla "anlamdan söz etmek" hem çevirmek hem de anlam üretmektir" (1982, s.351). Paris Okulu'nun önde gelen isimlerinden Jakobson (1959) yukarıda belirtilen çeviri sınıflandırmasını önermiştir; göstergelerarası çeviri veya dönüşüm kavramının ortaya atılmasıyla birlikte, ilk kez açık bir şekilde çeviri ile göstergebilim arasında bağlantı kurmuştur. Göstergelerarası kavramı göstergelerarası çeviri eylemi olarak J. Kristeva (1969) tarafından daha da desteklenmiştir. Kristeva, çalışmalarında önemli bir kavram olan metinlerarasılığın analiz etmekle kalmayıp göstergelerarasılığın da irdelemiştir (Kristeva, 1974).

Paris Göstergebilim Okulu'nun kurucusu Greimas'a göre, 'herhangi bir anlamlandırma topluluğu doğal dilden farklı bir yapıda, daha fazla veya daha az çeviriyle çevrilebilir; herhangi bir doğal dile: örneğin, resim ve onun resimsel eleştirisi' (1983, s. 11). Bununla birlikte, Greimas için dilin her zaman çeviri sürecine katılımı birincil göstergebilimsel sistemdir.

Çeviri çalışmalarında dilbilimin merkeziyeti, yine Paris Okulu tarafından reddedilmiştir. M. Lederer'in de belirttiği gibi 'dilbilimin erdemleri ne olursa olsun [...] çevirinin karmaşıklığını açıklama iddiasında bulunamaz' (1994, s. 92). Ancak, Greimas ve Courtés'in belirttiği gibi, 'metinlerarasılık kavramını, göstergelerarasılık kavramıyla çelişmeden genişletmek ancak göstergebilimsel kuramla olasıdır (1986, s. 119). Tıpkı

Jakobson (1959) gibi, A.J. Greimas ve Courtés (1986) de bir dil sistemini dışlayan göstergelerarasılık olgusu üzerinde durmuşlardır.

Roland Barthes'ın 'Rhétorique de l'image' (1964) adlı denemesi bu iki alanın kesişiminde önemli bir yer tutar. Göstergelerarası çalışmanın temellerini atan göstergebilimsel sistemlerin sinerjisinden söz eden yazar, farklı işaretlerin bir arada bulunabildiği seçici ve kasıtlı bir "biraradalık" olduğunu göstermiştir. Çağrışım düzeyinde bile aynı şeyi söylediklerini ileri sürer.

Çeviri ve göstergebilim örtüşümündeki konular, çeviriye yenilikçi bir yaklaşım getirir. Çeviri kavramının genişlemesi bu anlamda Paris Göstergibilim Okulu'na çok şey borçludur. Çeviriye getirilen bu bakış açısı günümüzde çok genişletilmiş olsa da bu makalede klasik ekolde bir çalışma yürütülmüş olup ele alınan öykü anlatı göstergebilimi bakış açısıyla, anlatı izlencesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Anlatışal boyut, Greimas'ın eyleysel ömekçesi, özne-nesne ilişkisi ve de öznenin bilisel dönüşümü açılarından irdelenmiştir. Analiz bölümünde ise anlatı izlencesindeki göstergebilimi yöntemlerinin çeviri metne nasıl yansıtıldığı araştırılmıştır ve en önemlisi benzer bir çözümleme yapması gereken çevirmenlere bir çözümleme örneği sunulmuştur.

3. İNCELEME BÜTÜNÇESİ : BOYNU VURULAN KALI ÖYKÜSÜ

Yourcenar'ın öyküsündeki ana karakter olan Kali, Hinduların ölüm, zaman ve kıyamet tanrıçası olarak en önemli tanrıçalarından biridir. Bu anrıça ayrıca cinsellik ve şiddeti de temsil eder. Yourcenar ise eserinde tanrıça Kali'yi yeni bir tasarımda sunar. Yourcenar'ın öyküsü, Hindistan'da, Kali'nin fiziki betimlemesi ile başlar. Tanrısal bir bakış açısı ile anlatılan öyküde Yourcenar, Tanrıça Kali'yi Hint mitolojisinde resmedildiğine yakın bir şekilde aktarır. Öykünün başlarında Kali halkın en düşük sınıftaki insanlarla haşır neşir olan, olmadık yerlerde düşüp kalkan iğrenç bir varlık olarak vurgulanır. Sonrasında ise, Kusursuzluk Nilüferi Kali'nin tanrısal boyuttan yeryüzüne nasıl geldiği anlatılır. Chevalier ve Gheerbrant 'e göre (1990, s.662) Mali yerlilerinde nilüfer, göğüs kafesi ve göğüslerle ilişkilendirilir ve dolayısıyla anne sütünü temsil eder. Kali, Hint tanrıalarının en büyük ve en eski tanrısı olan Indra'nın katında yaşar. Kusursuz bir güzelliğe ve saflığa sahip olmakla birlikte bunun farkında değildir. Zira etrafında kendisini kıysalayabileceği kusurlu bir varlık yoktur. Dingin, ışıltılı ve naif Tanrıça çevresindeki kıskanç tanrıları da göremez. Bir ay tutulması sırasında bir gezegenin gölgesinde tuzağa düşürülen Kali'nin boynu kesilir.

Olduğu kattan tamamen karşıt bir ortama, cehennemnin derinliklerine parçalanmış olarak fırlatılıp atılır. Kali'nin kafasının kesilmesiyle fişkırان ışık haleleri, ona bunu yapan tanrıların gözlerini kamaştırır. Tanrılar da işledikleri suçu fark edip pişman olurlar. Hatta dünyaya inip Kali'yi ararlar. Tanrılar, derin bir çukurun dibinde Kali'nin yüzen başını bulurlar. Suların içinde bir lotusa benzettikleri başını alıp bedenini aramaya koyulurlar. Tanrılar, nehrin kenarında başsız bir kadın cesedi bulurlar. Bedeni Kali'nin başı ile birleştirerek ona can verirler. Ancak Tanrıların buldukları bu beden, Brahman'ın düşüncelerini kirletmekle suçlanan ve bu suçundan dolayı ölüm cezasına çaptırılan bir fahişenin bedenidir.

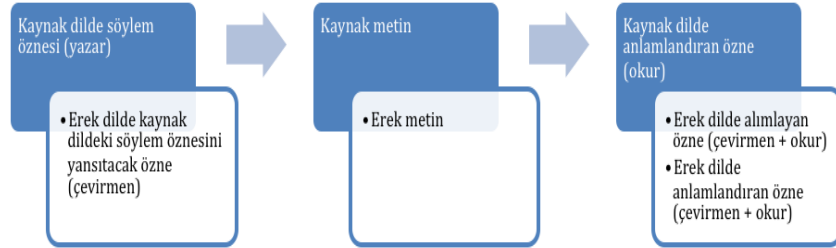
Öyküden anlaşılacağı üzere arzularına ve şehvete esir düşen fahişenin bedeni Kali'yi ele geçirir. Fahişe, bedenini en iğrenç ortamlara sürükler. Günahkar bedenle birleştirilen Tanrıça Kali sürekli acılar çeker ve ağlar. Hikayede Kali, bir gün ormanda Yüce Merhametler Ustası Bilge ile karşılaşır. Bu karşılaşma sayesinde geçmişini ve doğruyu görür.

Yourcenar, öykünün ana iletisini Bilge aracılığıyla okura sunar. Yazara göre ölümlü dünyada yaşayan kimse tam değildir. Mutlaka bir eksikliği vardır. İnsanoğlu, arzuları, istekleri, duyguları ile kendi gerçekliği arasında bir çelişki içindedir.

4. YÖNTEM: GÖSTERGEBİLİMSEL BAKIŞ AÇISINDAN YAZINSAL ANLATI

Bu bölüm altında ilk önce çalışmada kullanılacak kavramlar üzerinde durulmuştur. Anlatı, alımlayan özne, dengeleyici/düzenleyici ve dönüştürü öğeler gibi kavramlar çalışmanın anlamlandırılmasına hizmet edecek ölçüde açıklanmıştır. Ayrıca çalışmada benimsenecek göstergebilimsel yaklaşım kavramlar aracılığıyla anlatılmıştır. Göstergebilimsel açıdan bir anlatıda metni öyküleyen bir söylem öznesinden, metinden ve de bunu anlamlandıran bir alımlayan öznenen, yani bir alıcı okurdan söz edilebilir.

Bu bağlamda söylem öznesinin ürettiği metni başka bir dile çevirecek olan çevirmenin yerini de tartışmak gerekecektir. Çeviri sürecinde veya eseri inceleme aşamasında, çevirmen özgün dildeki yazılı bir anlatının temel ve yüzeysel örüntülerini iyi kavrayıp bir şifre çözer gibi anlam örüntülerini çözmesi gerekir. Çevirmen sadece anlamlandıran ve alımlayan bir özne değildir. Buna ek olarak anlatıyı anlamlandıran ve yeniden üreterek erek kitleye ileten bir söylem öznesidir. Bu da aşağıdaki şekilde görselleştirilebilir:

Öte yandan her çeviri, çevirmenin söylem evrenine, kültürel birikimine, dil yetisine, çeviri becerisine ve de alımlama sürecindeki yetkinliğe bağlı olacaktır, bir eserin hatta bir satırın bile çok farklı çevirileri olabilmektedir. Ancak, göstergebilimsel kurama göre, farklı ifade biçimleri olsa da erek okura iletilmesi gereken anlamlandırma olgusu tektir. Kıran'a göre (1998, s. 238), göstergebilimde çoğul okuma söz konusu değildir, değişik bakış açılarıyla değişik katmanlarda okuma söz konusu edilebilir. Bu açıdan düşünüldüğünde yazınsal bir anlatı birçok yüzü olan bir prizma gibidir. Değişmez öz, anlamdır, yani prizmanın kendisidir. Ancak, bu prizmanın değişik yüzleri vardır. Bakış açısı değiştikçe, aynı prizmanın farklı yüzleri görülebilir.

Göstergebilimsel bakış açısından yapılan çeviri incelemelerinde üzerinde durulması gereken bir başka konu da, anlamın benzerlikten değil de ayrılıktan doğduğu olgusudur. Bu olguya göre anlatı düz doğrusal bir grafik çizmez. Okurun ilgisini çekmek ya da sürdürülebilmek için anlamsal değişikliklerin olması gerekmektedir. Bu da, anlatıyı oluşturan evrelerden diğer bir evreye geçiş aşamasında meydana gelen çeşitli oluntular ve dönüşümler aracılığıyla sağlanır. Rıfat'a (1997, s. 32) göre bir yapı kendi dizgesinde karşıt ve çelişik öğeleri barındırır, aralarındaki dönüşümlerle anlam kazanır. Dönüşüm yoksa anlamsal bir değişiklik de olmaz. Birdenbire oluşan bir olayın başlangıçtaki durumu alt üst etmesi olarak tanımlanan dönüştürücü öğe, anlatıda başlangıç durumunu izleyen evrelerden ikinci evredir. Bundan sonra eylemler dizisi, dengeleyici/düzenleyici öğe ve de bitiş durumu olmak üzere her anlatıda beş evre olarak değerlendirilebilir. (Kıran ve Kıran., 2000, s. 22). Dönüşümsel ögenin anlatıdaki merkezi önemi çeviride alımlayan kitlelerin (kaynak ve erek) aynı eser ve bilgiye erişmeleri ile dikkatle çevrilmesi ve analiz edilmesi gereken bir husustur. *Boynu vurulan Kali* adlı öyküde, tanrıların Kali'nin bedenini başından ayırmaları ve de Kali'nin bilgeye rastlaması öykünün akışını değiştirerek anlatıya yeni anlamlar yükleyen dönüştürücü öğelerdir. İletici bir özne olan çevirmenin okura anlamı doğru aktarması için ilk basamak olarak anlatının iskeletini oluşturması gerekecektir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan Greimas'ın modelinden söz etmek yerinde olacaktır. Özellikle okuma sürecinde, anlatıda yukarıda sözü edilen dönüşümler, olaylar ve kahramanlar arasındaki bağıntıları daha da açığa çıkarıp metni anlama sürecini hızlandıran model, anlamda derinliğin yakalanması için okura rehberlik edebilir.

Göstergebilimcilere göre bir anlatıda değişmeyen bir anlatı iskeleti ve de

bunu yapılandıran değişen anlatılar dizisi vardır. (Kıran ve Kıran., 2000, s.147). Her anlatı bir kurgu olduğuna göre her anlatıda Tahsin Yücel'in ifadesiyle "anlatının temel yerlemleri" olan kişi, zaman ve uzam (Yücel, 1991) üçgeni ve eylemler değişken yapıyı oluştururken, eyleyenler ve de işlevler değişmeyen iskeleti oluşturmaktadır. Bu durum çalışmanın odağındaki yöntem olan A.J. Greimas'ın eyleyensel örneğini açıklamayı gerektirir. Eyleyen sözcüğünü tanımlamadan önce "kahraman" sözcüğü üzerinde durmak gerekir. Kahraman, kurgu bir dünyaya gönderme yapan kurgusal bir varlıktır. Yazarın yaratıcı dünyasının bir ürünüdür ve gerçek yaşamla bir bağlantısı yoktur. Kıran ve Kıran'a göre (2000, s.134) dil dışı dünyada gerçekliği olmayan dil içi bir kavramdır. Anlatıda kahramanların var oluşları kendi başına anlatıyı ilerletmez. Çeşitli dönüşümlerin yaratılması için kahramanlar değişik roller üstlenmesi gerekir. Anlatıda anlamın oluşması için gerekli olan eylemleri gerçekleştirmeleri gerekir, kişilerin varlığı değil ne yaptıkları önem kazanmaktadır. Greimas'ın kuramına göre,

“Varlık ya da nesnenin gerçekleştirdiği eylem önemli olduğundan, eyleyen kavramı kişi kavramından çok daha kapsamlıdır: insan da olabilir, nesne de, tekil de olabilir, çoğul da, soyut da olabilir somut da. Öte yandan, gene eylemin ya da işlevin önde gelmesi nedeniyle, belirim düzleminde tek bir varlık ya da nesne olarak tanımlanan bu öge içerik düzleminde birkaç eyleyen işlevini birden yüklenebilir, bir başka deyişle, aynı zamanda birkaç eyleyenin karşılığı olabilir.” (Yücel 1999, s.120)

Greimas'ın eyleyenler örneği altı eyleyen tipi sergiler. Bu eyleyenler karşılıklı ilişkileri çerçevesinde üç farklı eylem alanında incelenir (Yücel 1999, s. 119).

1	2	3
• İsteyim eksenini üzerinde özne-nesne karşıtlığı	• İletişim eksenini üzerinde Gönderici-Alıcı karşıtlığı	• Güç eksenini üzerinde Yardımcı-Engelleyici karşıtlığı

Anlatıda bir kahraman iki ya da daha fazla eyleyensel rol üstlenebilir; örneğin, bir kahraman hem destekleyici hem de gönderici olabilir. Ya da aynı eyleyensel rolü birçok kahraman üstlenebilir. Destekleyici engelleyici, alıcı eyleyensel rolleri bir kahramanda da odaklanabilir. Bir başka deyişle eyleyensel roller anlatı çerçevesinde olaylar örüntüsüne ve kahramanlar arasındaki ilişkilere bağlı olarak dinamiklerdir. İncelenen öyküde, eyleyensel örnekte Kali'yi betimlerken onun sahip olduğu fiziksel ve manevi nitelikler ve nesnelere okura Kali'yi tanıtan anahtar göstergelerdir. Çevirmenin analiz sürecinde önemli bir saptama olan bu unsur da özne-nesne ilişkisiyle bağlantılıdır. Yücel'in de (1999, s.121) ifade ettiği gibi eyleyensel örnekte özne ve nesne arasındaki ilişki eyleyensel

düzenegin oluşması bakımından zorunludur. Bu açıdan öyküde önce özne ve nesne ilişkisini incelemek de önemlidir. Anlatının bir başlangıç ve de bir sonu vardır. Başlangıç durumundan sonuç durumu arasındaki olaylar örüntüsü anlatı izlencesi (AI) olarak adlandırılmaktadır. Anlatı izlencesinin oluşması için bir anlatıda özne ve nesne ve bunların arasındaki ilişki temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda kullanılan özne ve nesne terimleri dilbilimsel terimler olarak algılanmamalıdır. Öznenin amacı aradığı, sahip olmak istediği ya da eksildiğini duyduğu nesneyi ele geçirmektir. Nesne, her zaman somut bir şey olmayabilir. Nesne, bilgi, zenginlik, mutluluk gibi soyut ve de bilişel bir nesne olabileceği gibi, aranan bir insan ya da bir canlı da olabilir. Özne ve nesne arasındaki ilişki ise bir "temel sözce" oluşturmaktadır. Temel sözce, göstergebilimsel bir kavram olarak, dilbilimdeki en küçük dizimsel yapının, bir özneyle yüklemden oluşan temel cümlenin içerik düzlemindeki karşılığı olarak değerlendirilebilir. Dizimsel bir yapı oluşturur ve koşul bağıntılar içerir (Yücel 1991, s. 121) Temel sözce özne ve nesne ilişkisi bağlamında iki düzlemde incelenir. Bunlar durum sözcesi ve de edim sözcesi. Birinci sözce bir durumu, niteliği durağanlığı belirtirken ikincisi ise bir devinimi, eylemi belirtmektedir. Durum sözcesi söylemsel yapıda olmak/sahip olmak/ görünmek/ gibi fiillerle oluşmaktadır.

Son olarak da incelemede örneklenerek bilişsel edim kavramından kısaca söz etmek gerekecektir. Greimas (1966, s.122) bilişsel edimi belirli öznenin herhangi bir nesneyle değil de belirli bir bilgi nesnesiyle bağıntısında değişiklik yaratan bir edim olarak tanımlar. Bu olgu, öykü bağlamında, özellikle öykü sonunda Kali'nin daha önce öykü özetinde sözü edilen farkındalığının su yüzüne çıkması ile örneklenebilir. Yukarıda kısaca anlatılan temel terim ve yöntemsel yaklaşımlardan hareketle inceleme bölümünde benzer hikayelerin çevirisinden önce ve çeviri edimi sırasından çevirmene bir göstergebilimsel analiz sürecini örneklemek için bazı kaynak ve erek metin kesitleri münferit olarak ve karşılıklı incelenmiş ve açıklanmıştır. Kesitler yukarıda sözü edilen temel göstergebilimsel anlatı kuramının başlıca kavramlarını betimlemek ve anlatmak üzere eserden rastgele seçilmiştir.

5. ANLATI GÖSTERGEBİLİMİ BAKIŞ AÇISINDAN ÖYKÜNÜN İNCELENMESİ

İnceleme bölümünde ele alınan örnekler bir eserin göstergebilimsel incelemesini yapmak için gereken tüm kavram ve yaklaşımları kapsamayacaktır. Bu maklenin amacına uygun olarak çevirmene kaynak metin çözümlemesinde ve sonrasında da çevirisinde yol gösterici bir örnekler silsilesi olarak düşünülmesi daha doğru olacaktır. İnceleme

bölümünde örnekler, temel sözce özne ve nesne ilişkisi- durum ve edim sözcelerinin çevirisi, öznenin bilişsel dönüşümünün çevirisi başlıkları altında derlenerek sunulmuştur.

Yöntem bölümünde irdelendiği üzere temel sözce özne ve nesne ilişkisi bağlamında iki düzlemde incelenir. Bunlar durum sözcüsü ve de edim sözcüsüdür. Birinci sözce bir durumu, niteliği durağanlığı belirtirken ikincisi ise bir devinimi, eylemi belirtmektedir. Öyküden bir kaç örnek ve çevirilerine karşılaştırmalı olarak bakmak gerekecektir. "Kali la Noire est horrible et" cümlesi bir durum sözcüsüdür. "Etre" "olmak" fiilini kullanarak anlatıcı, Kali'yi güzel ve korkunç olarak nitelendirmektedir. Çeviri metinde bu durum sözcüsü 'Kuzguni Kali korkunç' olarak çevrilmiştir.

"Sa taille est si fine que les poètes qui la cantent la comparent au bananier." (121) cümlesinin çevirisinde durum sözcüsü bir fiil kullanılmadan aktarılmıştır: "Endamının narinliği yüzünden şairler onu muz ağaçlarına benzetirler." (82). Bu satırda kullanılan "yüzünden" sözcüğü narin bir endama sahip olmanın olumsuz bir şeymiş gibi algılanmasına yol açabilecektir. Aynı şekilde, "Elle a des épaules rondes comme le lever de la 'lune d'automne'"(121) cümlesinde "avoir" sahip olmak fiili erek dile "Güz mehtabının çıkışını andıran yuvarlak omuzları vardır." (82) olarak çevrilmiş ve durum sözcüsü oluşturulmuştur. Öyküden verilen örneklerde özne (Kali), "güzellik", "korkunçluk" gibi ona ait soyut ve de "yuvarlak omuz" gibi somut nesnelere bağlaşım ilişkisi içindedir. Anlatıda özne nesnesiyle beraberse, bu ilişkiye bağlaşımsal durum sözcüsü denilmektedir. Öznenin nesnesinden ayrı olma durumunda ise özne ve nesne arasındaki İlişkiye ayrışımsal durum sözcüsü denir. Buna öyküden örnek vermek gerekirse:

"Elle a perdu sa caste divine force de se livrer aux parias, aux condamnés et son visage baisé par l'âpreux s'est recouvert d'une croûte d'astres". (122).

"Kali tanrısal dirliğini mahkûmlarla, paryalarla düşe kalka yitirmiş, cüzzamlıların öptüğü yüzünü yıldızlardan oluşmuş bir kabuk kaplamıştır." (83).

Fransızcada "perdre" fiili "kaybetmek", "yitirmek" anlamına gelmektedir. Kali'nin tanrısal dirliğini yitirmesi daha önceden bu tanrısal dirliğe sahip olduğu önermesini içermektedir. Bu durumda özne Kali ile soyut bir nesne olan tanrısal dirlik arasındaki ilişki önce bağlaşımsal durum sözcüsü, daha sonra ise ayrışımsal durum sözcüsü olarak ifade edilir. Anlatı izlencesine göre başlangıç durumunda Kali sahip olduğu nesnelere daha sonra yitirmiştir. Söz konusu ilişki bir değişimi ve de bir dönüşümü simgelemektedir. Bu dönüşüm edim sözcüsüne gönderme yapmaktadır.

Edim sözcüsü, belirli bir eylem yoluyla, bu durumlarda bir dönüşümü, yani bağlaşım durumundan ayrışım durumuna ya da ayrışım

durumundan bağlaşım durumuna geçişi içeren bir sözce olarak tanımlanır. Bu tanım özünde anlatı kavramı tanımlamaktadır. Gerçekten de, anlatı, yazınsal çağrışımları bir yana bırakılarak olup biten bir şey biçiminde düşünülürse, yeni bir durum yaratımı olarak değerlendirilen edim, bir anlatı tanımı olarak benimsenmelidir. (Yücel 1991, s. 122)

Bu tanımlamadan hareket ederek, anlatıda her dönüşümün anlamın yaratılmasında temel oluşturduğu söylenebilir. Anlatıdaki dönüşüm eyleyenlerin rollerini de değiştirir ya da eyleyenler kendileri de değişir ve dönüşürler. Anlatı izlencesinin başlangıç durumunda Kali anlatı sürecinde değişmiş ve sonuç durumunda farklı bir Kali'ye dönüşmüştür. Başlangıç durumunda Kali ve nesne arasındaki ilişkiler ile Kali'nin dönüşümü sonunda ve bitiş durumunda ortaya çıkan Kali-nesne ilişkisi anlatı izlencesinde başlangıç durumuyla sonuç durumu arasında her zaman bir farklılık olduğunu okura göstermektedir.

"Jadis, Kafi, nenuphar de la perfection, trônait au ciel d'Indra comme à l'intérieur d'un saphir; l'univers se contractait ou se dilatait selon les battements de son coeur. Mais Kali, parfaite comme une fleure ignorait sa perfection, et pure comme le jour, elle ne connaissait pas sa pureté." (123)

"Kusursuzluk Nilüferi Kali eskiden, İndra göğü altında, bir safirin içinde yaşamış gibi hüküm sürmüştü. (...) Evren onun kalp atışlarına göre yoğunlaşır, kalp atışlarına göre genleşirdi. Ama bir çiçek kadar kusursuz olan Kafi, kusursuzluğundan habersizdi. Ve gün kadar saftı ama saflığını da bilmezdi." (83)

Anlatıcı" jadis" sözcüğünü kullanarak kurmaca zamanı açısından anlatıda bir bir geriye sapım yapmıştır ve okurun dikkati anlatının başlangıç durumuna çekilmiştir. Çevirmen "jadis" karşılığı olarak "eskiden" sözcüğünü kullanarak bu etkiyi aktarmaya özen göstermiştir. Anlatıda "taht üstünde oturmak, "tahta oturmak" anlamında kullanılan" "trôner" fiili, Kali'nin bir tanrıça olarak gücünü ve de egemenliğini simgelemektedir. Çeviri metinde de bu anlam benzer bir anlatı etkisine sahip "hüküm sürmek" fiiliyle verilmiştir. Öykünün anlatıldığı bölümde de üzerinde durulduğu şekilde anlatıdaki dönüşüm, kıskanç tanrıların Kali'ye tuzak kurarak onun başını bedeninden ayırması ile gerçekleşir. Bu dönüşüm, zorunlu olarak, özneyi de değiştirir ve dönüştürür. Kali'nin sahip olduğu nesnelere bağlaşım durumundan nasıl ayrışım durumuna geçtiğini görebilmek için öyküde eyleysel örnekçeyi tanrılar açısından irdelemek gerekecektir:

"Les dieux jaloux guettèrent Kâli un soir d'éclipse, dans un coin d'ombre, au coin d'une planète complice. Elle fut décapitée par la foudre. Au lieu de sang, un flot de lumière jaillit de sa nuque tranchée. Son cadavre en deux tronçons, jeté au gouffre par les Génies, roula jusqu'au fond des Enfers où rampent et sanglotent ceux qui n'ont pas aperçu ou ont refusé la lumière divine. Un vent froid souffla, condensa la clarté qui s'est mit à tomber du ciel; une couche blanche s'amassa au sommet des

montagnes, sous des espaces étoilés où il commençait faire nuit, Les dieux-monstres, les dieux-bâtails, les dieux aux multiples bras et aux multiples jambes, pareils des roues qui tournent, fuyaient au travers des ténèbres, aveuglés par leurs auroles, et les immortels hagards regrettèrent leur crime.” (123).

“Bir ay tutulması akşamı, kıskanç tanrılar, Kali'ye tuzak kurdular. Bir yıldırımla vuruldu boynu ve kopan boynundan kan yerine bir ışık seli fişkırdı. Cinlerin iki parçaya bölüp boşluğa fırlattıkları cesedi, tanrısal ışığı fark etmemiş, ya da reddetmiş olanların hıçkırık hıçkırık tırmandıkları cehennemin derinliklerine doğru yuvarlandı. Buz gibi esen rüzgar, gökten dökülen ışığı yoğunlaştırdı. Gece olurken yıldızlı boşlukların altında, dağların tepesinde bembeyaz bir ışık döşegi oluştu. Binbir kollu, binbir ayaklı Canavar-Tanrılar, Sürü-Tanrılarını (...) gözleri ışığın haleleriyle kamaşınca (...) işledikleri suçtan pişmanlık duydular.” (83-84).

Tanrıların peşinde oldukları nesne Kalidir. Kıskançlık duygusu onları harekete geçirir. Bu nedenle kıskançlık bir göndericidir. Sonuçta cinlerin de yardımıyla Kali'nin başını bedeninden ayırmayı başarırlar. Dolayısıyla istedikleri nesneyi elde etmişlerdir. Anlatıdan da anlaşılacağı gibi bu örnekte engelleyici eyleyeni yoktur. Tanrılar hem özne, hem de alıcı eyleysel rolünü üstlenmişlerdir. Tanrılar Kali'yi ele geçirerek nesnelereyle bağlaşım durumundadırlar; bu nedenle durum öznesi aynı zamanda dönüşümü gerçekleştirdikleri için de edim öznesi olarak nitelendirilirler. Çeviri metinde Tanrılar Kali'ye tuzak kurdular cümlesindeki “tuzak kurmak” fiili özgün metinde “Les dieux jaloux guettèrent Kali” (123) “guetter” fiiline karşılık kullanılmıştır. Tanrıların Kali'nin, yani nesnelere peşinde oldukları kaynak metindeki anlatıya uygun olarak vurgulanmıştır. Kali'nin başının vurulması da anlatıda bir dönüşüm oluşturmaktadır. Tanrılar yaptıklarından pişmanlık duymaktadırlar. Öykünün ayrıntılı anlatısında da irdelendiği gibi, Kali'nin kopan başını bir fahişenin vücuduyla birleştirip ona yeniden hayat verirler. Bu durumda Kali açısından tanrılar hem engelleyici (hayatına son vermek) hem de yardımcı (yeniden canlandırmak) eyleysel rolleri üstlenirler. Tanrılar açısından incelediğimizde, onları harekete geçiren bu defa pişmanlık duygusudur. Yani gönderici pişmanlık, nesne yine Kalidir. Ancak, bu sefer isteyim ekseninde nesnenin elde edilip tekrar hayata döndürülmesi söz konusudur. Kali, tanrıların sayesinde tekrar hayata döner, ancak başı ve gövdesi birbirinden farklı iki ayrı insanın birlikteliğidir söz konusudur. Kali başı ile bağlaşım durumunda olduğu halde gövdesiyle ayrışım durumundadır. Kali'nin hayatı bu olaydan sonra tamamen değişir. Bir daha, hüküm sürdüğü Indra göğüne dönemez ve sahip olduğu bütün nesnelere yitirir. Bu bağlamda nesne kaybettiği başıdır. Kali iğrençtir ve de tanrısal dirliğini yitirmiştir, öykünün anlatısında açıklanan Tanrıça ve de fahişe karşıtlığı karşımıza çıkar. Özgün metinde “elle a perdu sa caste divine” (122), cümlesi çeviri metinde “Kali tanrısal dirliğini yitirmiş” (82) olarak aktarılmış, Kali'nin bir kayıbdan söz edilmiştir. Başlangıç

durumunda insanlara egemen olan Kali artık insanlara boyun eğer. Bu durumda Kali özerk ve etken bir özne iken toplumun istekleriyle hareket eden edilgen bir özneye dönüşür. Kalinin bu dönüşümü özgün metinde “devenir” fiiliyle verilmiştir:

"Elle devint la séductrice des enfants, l'incitatrice des vieillards, la maîtresse despotique des jeunes hommes". (125).

Çeviri metinde ise bu ifade "olmak" fiiliyle aktarılmıştır:

"Çocukların baştan çıkarıcı, ihtiyaçların kışkırtıcı, genç erkeklerin buyurgan sevgilisi oldu." (85).

"Olmak" fiili ile çevirmen durum değişiminin altını çizmektedir. Kali toplum içinde herkesin ortak nesnesi olmuştur adeta:

"(...), elle passe de l'embrassement des Brahmans celui des miserable (...) Kali étalée dans l'ombre pyramide des bûchers s'abandonne sur les cendres tièdes". (122).

"Hastaklıkları sefillerden Brahmanlar'a kadar, Kali elden ele gezer. Kali piramit şeklinde istiflenen kötülüklerin, ılık küllerin üzerinde boyun eğerek onların isteklerine." (83).

Özgün ve çeviri metinlerde, Kali'nin kolay elde edilebilir bir nesne gibi insanların ona hiç çaba harcamadan ulaştıkları ifadesi "Passer de" "elden ele gezmek" karşılığıyla verilmiştir. Burada Kali özne niteliğinden sıyrılıp daha çok bir nesne özelliği göstermektedir. Ya da başka bir açıdan bakarsak yalnız yaptığı işle sınırlanan edilgen bir özne konumundadır. Çeviri metinde sözü edilen öge dikkatle yansıtılmıştır. Aynı şekilde artık özerk bir nesne niteliğini kaybetmesini sözlük anlamıyla "kendini teslim etmek, bırakmak" anlamlarını içeren çeviri metinde ise "boyun eğmek" olarak çevrilen "s'abandonner" fiilinin öznenin bu özelliğini yansıttığı, vaktiyle gücü ve saygınlığıyla idare ettiği insanların üzerinde bir özne iken, onların nesnesi haline dönüşmüş, bütün yetkilerini kaybetmiş olduğunu vurguladığı açıktır. Kali'nin değişimine koşut olarak, onun sahip olduğu nesnelere de peşinden koştuğu nesnelere de değişir ve de dönüşür. Bir zamanlar bağlaşımlı durumda olduğu uzam, Indra göğüsüyle de ayrışım durumundadır. Indra göğüsünün yerini kötü mahalleler almıştır. Yücel'in (1979, s.11) de ifade ettiği gibi uzam (yer) kişi ve de zaman üçlüsünden birinin değişmesi diğerlerini de etkileyecek, dolyısıyla algılanan dünya aynı dünya olmayacaktır. Bu durumda Kali'nin değişmesi onu çevreleyen dünyanın da değişmesidir:

"Kâli ne retourna plus, nénuphar de la perfection, trôner au ciel d'Indra. Le corps, auquel sa tâte divine était jointe, avait la nostalgie des quartiers mal famés, des caresses interdites." (124).

"Kusursuzluk Nilüferi Kali, Indra göğüsüne dönmedi. Kutsal başının eklenmiş olduğu bedende, kötü mahallelerin, yasak sevimlerin özlemi vardı." (84).

Kali'nin uzamla olan ayrışımı özgün metinde, "Kâli ne retourna Plus, trôner au ciel d'Indra" şeklinde verilmiştir. Bu cümlelerin sözcüğü sözcüğüne çevirisi: "Kali bir daha hüküm sürdüğü Indra göğüne dönmedi." şeklindedir. Bu çeviride Kali'nin uzamla olan ayrışım durumunun "bir daha" sözcüğü ile daha fazla vurgulanmıştır ve okura anlatının sonuna kadar bu ayrışım durumunun süreceği bilgisi iletilmemiştir. Öyküde Kali dönüşümünden sonra her şeye öfke duymaktadır, içindeki saflık, öldürme içgüdüsüne dönüşmüştür, çiçek kadar kusursuzken, artık etrafına zarar vermektedir, canlıları öldürmektedir. Kusursuzluk tanrıçası, ölüm tanrıçasına dönüşmüştür:

"Une fureure l'avait prise contre tout ce qui vit en même temps qu'un désir d'en augmenter sa substance, d'anéantir les créatures tout en s'assouvissant. (...), elle écrasa les êtres qu'elle enfantait comme une laie qui se retourne sur a portée." (126).
"Ansızın yaşayan herşeye karşı bir öfke kaplamıştı içini. Aynı zamanda de özünü berkitmek, canlılara olan susuzluğunu gidermek için yok etmek arzusuyla yanıp tutuşuyordu(...). Doğurduğu canlıları yavrularının üstünde yuvarlanan bir yaban domuzu gibi ezdi. Yok ettiklerinin canını, üzerlerinde raks ederek aldı." (85).

Bu örnekte "içini öfke kaplamak", "yok etmek arzusu ile yanıp tutuşmak" öekleri göstergebilimi açısından nesnesini elde etmek isteyen bir öznenin ruhsal durumu ve gerilimi ortaya koymaktadır. Nesnesinin peşinde olan Kali'nin öfkesi ön plandadır. Burada öznenin nesnesine ulaşmasında takındığı ruhsal durumları konu olan tutku göstergebilimi (Kıran 1998, s. 245) açısından bir gözlem yapıldığında çevirmenin öznenin nesnesi karşısındaki takındığı ruhsal durumu özenerek aktardığı açıktır.

Öyküde, Kali Indra göğünde hüküm sürerken saflığının ve de kusursuzluğunun farkında değildir ve Tanrıların ona hazırladığı tuzakla yeryüzüne inerek insanlar arasında bir fahişe yaşamı sürmesi, onun kötülük, iğrençlik, pislik ve çirkinlik gibi kavramlarla tanışmasına neden olur. O ana kadar ona çok yabancı olan bu kavramlar Kali'nin kendi saflığının ve de kusursuzluğunun fark etmesini sağlar. Bu fark ediş temelinde "bilisel bir edimdir". Daha önce de ifade edildiği gibi bilisel edim belirli öznenin herhangi bir nesneyle değil de belirli bir bilgi nesnesiyle bağıntısında değişiklik yaratan bir edim olarak tanımlanır. Öyküde Kali, bilisel açıdan başlangıç durumundaki Kali değildir. Bilisel edim onu değiştirmeye başlar, bilisel bir özne konumundadır Artık kendini farketmekte ve tanımlayabilmektedir:

"Ma tête très pure a été soudée à l'infamie dit-elle." (127).
"Onca saf olan başım şu iğrençliklerle dolu bedene yamandı, dedi Kali; iğrençliklere kenetlendim." (86).

Özgün metinde Kali önceden saf olan başının iğrençliklere

kenetlendiğini söylemektedir. Çeviri metinde çevirmen özgün metinde yer almayan "beden" sözcüğünü ekleyerek iğrençliği bedenle özdeşleştirmiştir ve "iğrençliklere kenetlendim" ifadesiyle anlamda bir genişleme yaratmıştır. Kali'nin bağlaşım durumunda olduğu nesneyi, yani bedeni iğrenç bulduğunu ve de kendi isteminin dışında sahip olduğu bu nesnenin ona iğrençlik gibi soyut bir nesneyle zorunlu bir bağlaşım durumu yarattığının bilincinde olduğunu ifade etmesi açısından bu çeviri kaynak metindeki anlamı başarıyla yansıtmıştır. Kali'nin bilisel dönüşümünün gerçekleşmesinde rol oynayan önemli bir eyleyen de ormanda tesadüfen rastladığı bir Bilgedir. Bilge, Kali'ye kendi gerçekliğini, sahip olup yitirdiği nesnelere ve dünyayı nasıl algılaması gerektiğini gösterir. Bilge, Kali için bir yol göstericidir; gösterdiği yol ise aklın yoludur. Bilge kendi bilgilerini, hayat felsefesini Kali'ye aktarırken onun bilisel dönüşümünü sağlamaktadır. Dolayısıyla Bilge bir edim sözcüğüdür. Göstergibilimsel bir ifadeyle, Bilge sahip olduğu bilisel bir nesne olan bilgisiyle bağlaşım durumundadır ve de onu Kali'ye aktarır. Fakat bilginin evrensel özelliği göz önünde bulundurulduğunda, bu hem bir aktarım hem de bir paylaşım olarak görülebilir. Çünkü bilgi diğer nesnelere farklı olarak bir özneye aktarıldığında, onu aktaran öznenin ayrılmayan ve onunla bağlaşım durumunda olan bir bilisel nesnedir (Groupecs d'Entrevesmes 1977, s. 29).

Eyleyensel örnekçede Bilge, Kali'ye yardım ettiği için yardımcı eyleyen rolünü üstlenmiştir. Fakat aynı zamanda ona bilgilerini aktardığı için de bağışçıdır. Bağışçı, eyleyensel örnekçede yer almaz, çünkü öznenin nesnesine ulaşabilmesi için ona gerekli bilgiyi ve yetkinliği vermek rolünü üstlenen bir göndericidir (Coquet 1974, s. 36). Anlatı izlencesinde bağışçı öznenin karşısına gereken zamanlarda üstüne düşen görevi yapmak üzere çıkar ve anlatıda zaman zaman yer alır. Kali' nin Bilgeye rastlamasını ifade eden cümle özgün ve çeviri metinde şu şekildedir:

"A L'orée d'une forêt Kali fit la rencontre du sage." (126).

"Bir gün, bir ormanda Kali, Bilge ile tanıştı." (85).

Bu örnekte "la rencontre" sözcüğü önem arz etmektedir. Fransızca "faire la rencontre de quelqu'un", "biriyle tanışmak" anlamında kullanılmaktadır. Çeviri metinde bu ifade aynen kullanılmıştır. Özgün metinde "à l'orée d'une forêt" "ormanın ucunda, sınırında" anlamındadır. Bu ifade çeviri metinde "ormanda" olarak verilmiştir. Burada uç ya da sınır sözcükleri Kali'nin ormanda ilerlemekte olduğunun bir göstergesidir. Bilisel özne peşinde olduğu bilisel nesneye ulaşması için ilerlemeli, hareket etmeli, dışa açılmalıdır (Coquet 1984, 130). Bu açıklamadan hareketle çevirmenin Kali'nin ormanda hareket halinde olduğunun genel anlatıdan çıkarılabilecek

bir unsur olduğu düşünülebilir. Bilge, Kali'nin bölünmüş bedeninin ve de buna bağlı olarak bölünmüş kimliğinin sadece Kali'ye özgü bir şey olmadığını ve tüm insanlarda bu bölünmüşlüğü, parçalanmanın olduğunu ve de hayatı bir ikilemler zinciri şeklinde yaşadığını ifade ederek Kali'ye şu şekilde bir açıklama getirir:

"Nous sommes tous incomplets, dit le Sage. Nous sommes tous partagés, fragments, ombres, fantomes sans consistance. Nous avons tous cru pleurer et cru jouir depuis des séquelles de siècles." (127).

"Hepimiz eksikliyiz, dedi Bilge. Hepimiz bölünmüş kırıntılar, gölgeler, içi kof hortlaklarız. Biz süregelen yüzyıllar boyu hep ağlarmış gibi, zevk almış gibi yaptık." (86).

"Consistance" söcüğünün sözlük anlamı dayanıklılık, güvenilirlik, doğruluk, kararlılık, istikrardır. Çeviri metinde "içi kof" olarak aktarılmıştır. Burada öznenin parçalanmışlığını ve de ikilemini düşünürsek bu seçimin yapıldığı aşıkardır. Kali ayrışım durumunda olduğu İndra göğü ve de tanrıçılığına özlem duymaktadır. Bilge onun bu özlemini şu şekilde yanıtlar:

"Tu n'étais pas plus libre de l'enchaînement des choses, et ton corps de diamant pas plus l'abri du malheur que ton corps de boue et de chair. Peut-être femme sans bonheur, errant déshonorée sur les routes es-tu plus près d'accéder ce qui est sans forme." (127).

"Nesnelerin zincirinden şimdikinden daha çok kurtulmuş değildin ve elmas bedeninin şimdiki et ve çamur bedeninden daha çok korunmuş değildi felaketlerden. Bedbaht kadın, yollarda böyle lekelenmiş yürürken, biçimi olmayan o şeye varmak şimdi daha kolay belki." (86).

Öznenin bir takım nesnelere devamlı bağlaşım durumunda olması, özneyi nesnesinin kölesi durumuna düşürmektedir. Nesne etken iken özne edilgen duruma gelmektedir. Nesnelere bağımlılık özneyi çevresindeki engelleyicilerden, kötülüklerden korumaya yetmemektedir. Öznenin varlığına anlam katacak olan, onun bilisel dönüşümüdür. Yani soyut ve bilisel bir nesne olan bilgiye ulaşmaktır. Bu da yukarıda da belirttiğimiz üzere öznenin hareket etmesi, dışa açılmasıyla mümkündür. Bu açıdan Kali'nin Indra göğünde hüküm sürerek bilisel dönüşümünü gerçekleştirmesi hemen hemen olanaksızdır. Oysaki yeryüzünde gerçek hayatın içinde bunu gerçekleştirme olasılığı vardır. Çeviri metnin, içerik boyutunda seçilen sözcükler ve anlam aktarımı açısından uygun olduğu gözlemlenebilir.

6. SONUÇ

Makale boyunca örneklendiği üzere, belli göstergebilimsel kavramlarla metne yaklaşmak ve bu kavramlardan yola çıkarak kaynak metni incelemek her şeyden önce çevirmene çevireceği eseri derin yapı ve yüzey yapıda ve tüm boyutlarıyla kavramasında yardımcı olacak bir araçtır.

Buna ek olarak, bu çözümleme sonucunda elde edilecek şablonu erek metnin kaynak metinle aynı şekilde algılandığını ve anlamlandırıldığını doğrulamak için kullanmak da mümkün olacak ve çevirmenlerin kaynak eseri amaçlandığı şekilde aktarmasında yol gösterici olacaktır. Göstergebilimsel yaklaşımlar belli yazınsal türlerle yeni tanışan üniversite düzeyinde çeviri eğitimi alan öğrencilerin çevirilerini şekillendirmek için bazı 'yönlendirmelere' ve birikimlere ihtiyaçları oldukları ilk yıllarda söz konusu çalışmaya benzer ayrıntılı çözümleme analizlerinin aktarılacak metnin daha iyi kavranmasına ve aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Özgün metni temel alarak anlatı göstergebilimi yöntemiyle incelenen öyküde, yöntemin çeviri metnine ne ölçüde yansıdığını kuramı destekleyici örnekler vererek açıklanmıştır. Bu incelemede, temel amaç çevirinin, okurun yöntemi anlayabilmesi açısından bir araç olarak kullanılabilmesini göstermek ve çeviri-metin düzleminde, anlatı göstergebilimi yapılarını somutlaştırarak, okurun anlatıyı alımlama etkinliğini derinleştirmek ve anlamın farklı boyutlarını ortaya çıkarmaktır. Kuram-öykü-çeviri ilişkisi bağlamında yapılan bu çözümlemenin Yourcenar'ın metninin anlambilimsel yapısının daha derinlemesine kavranmasına olanak tanıdığı ortadadır. Dolayısıyla, makalede betimlenen kavram ve yöntemlerin kullanımıyla inceleme bölümünde örneklenen kesitlere benzer incelemelerle benzer eserlerde yapılacak çözümlemelerin de metinlerin anlambilimsel yapılarının daha derinlemesine kavranıp aktarılmasına bir araç olarak kullanılabileceği gösterilmiştir. Özellikle yazın çevirisi derslerinde metin çevirisinden önce göstergebilimsel çözümlemeye odaklanmak öğrencilerin metin çözümleme yetilerini geliştireceği gibi, çeviride aktarımları konusunda daha bilinçli kararlar vermelerine de olanak sağlayacaktır.

7. SUMMARY

This article aims to analyse through a semiotic method in translation the story "Kali Décapité" (Kali Beheaded) from "Les Nouvelles Orientales" by the contemporary French writer Marguerite Yourcenar translated into Turkish as "Doğu Öyküleri (Orientales Tales). Marguerite Yourcenar, first female member of the Académie Française, adapte the traditional Indian image of the goddess Kali in her short story from her point of view. Semiotics is used as a tool in linguistics and translation studies with various theories and approaches, especially in text and discourse analysis. This study focuses on actantial model of A. J. Greimas, one of the founders of narratology through the construction of models of analysis where these invariables would be centered in the subject of the narrative and based on the action and the transformation of them. The actantial model (Greimas, 1973)

has traditionally been used to examine and describe the different roles, functions and actions in storytelling. However, the model can also be an effective tool for initiating development processes through narrative scenarios. Taking the narrative phases and the actantiel model of A. J. Greimas, subject/ actant, actant/object relations and the cognitive transformation of the subject were analysed, with an attempt to demonstrate, the degree to which this outlook has been reflected in the translated texte. Emphasis was laid on the view that using the narrative semiotic approche the students especially in translation studies courses, may establish meaning relation after having read the text assuming different viewpoints at varying levels, during reception of the texte.

The present article consists of four sections. In the first section general theories of semiotics are discussed with relevant literature. Special emphasis is placed on the translation studies within the framework of the specific theory of European semiotics known as the Paris School of Semiotics, that has centred around the work of Algirdas Julien Greimas and his research group. Their work has demonstrated the contribution of semiotics to translation studies. Hence, issues in the overlap of translation and semiotics bring an innovative approach to translation.

In the second section, the story is summarised. The third section presents A.J. Greimas actantial model. Greimas introduces narrative progression and characteristic function (actants): subject-object, sender-receiver, and helper-opponent. These actants are divided into three axis. The axis of desire (subject-object), the axis of power (helper-opponent) and the axis of knowledge. In the four section the narrative dimension is analysed in terms of A. J. Greimas's actantial model. The subject-object relationship and the cognitive transformation of the subject are discussed. It is illustrated the utility of actantial model in analysing narrative analysis and it is investigated how the semiotic methods in the narrative phases are reflected in the translated text from the examples. In the conclusion it was stated that using the semiotic approche in the translation courses can be crucial to the translation process. Moreover, semiotics analysis gives the students the necessary means to deal with signs in the translations of the text. Hence, semiotics analysis is one of the first procedural moves towards understanding a text in its entirety as a whole.

8. KAYNAKLAR

- Baker, M. (1998). *Routledge encyclopedia of translation studies*. London: Routledge.
- Baker, M. & G, Saldanha. (2009). *Routledge encyclopedia of translation studies*.

- London: Routledge.
- Barbier, C. (1998). *Etude sur Marguerite Yourcenar Les Nouvelles Orientales*. Paris: Ellipses.
- Barthes, R. (1964). Rhétorique de l'image, *Communications*, 4, 40–51.
- Bassnett, S. (1991). *Translation studies*. London: Routledge.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın sonsuz yolculuğu*. (S. Gürses, Çev.) İstanbul: Kabalcı.
- Chevalier, J. & Gheerbrant, A. (1990). *Dictionnaire des symboles: Mythes, Rêves, Coutumes, Gestes, Formes, Figures, Couleurs, Nombres*. Paris: Editions Robert Laffont S.A. et Editions Jupiter.
- Colvin, M. E. (2005). *Baroque fictions: Revisioning the Classical in Marguerite Yourcenar*, Amsterdam.
- Coquet, J.CI. (1984, 1985). *Le Discours et son sujet* 1-11. Paris: Klincksieck
- Courtès, J. (1976). *Introduction la sémiotique narrative et discursive*. Paris: Hachette.
- Courtès, J. (2001). La sémiotique, comprendre l'univers des signes, in J.-F. Dortier (ed.), *Le langage. Nature, histoire et usage*, 121–126, Auxerre: Editions Sciences Humaines.
- Eco, U. (1976). *A theory of semiotics*. Bloomington: Indiana University Press.
- Eco, U. (2001). *Experiences in translation*. trans. A. McEwen, Toronto Italian Studies, Toronto: University of Toronto Press.
- Eco, U. (2004). Mouse or rat? *Translation as Negotiation*. London: Phoenix.
- Eliade, M. (1969). *Le Mythe de l'éternel Retour*. Gallimard, Paris: Folio.
- Fabbri, P. (2008). *Le tournant sémiotique*. Paris: Lavoisier.
- Gaudin, C. (1997). *Marguerite Yourcenar à la Surface du Temps*. Amsterdam: Rodopi, Collection Monographique Rodopi en littérature Française contemporaine.
- Gottlieb, H. (2017). Semiotics and translation, in K. Malmkjær (ed.), *The Routledge Handbook of Translation Studies and Linguistics*, 45–63, London: Taylor & Francis.
- Greimas, A.J. (1966). *Sémantique structurale*. Paris: Larousse.
- Greimas, A. J. (1983 [1966]). *Sémantique structurale*. Paris: Presses universitaires de France.
- Greimas, A. J. & J. Courtès (1986). *Sémiotique. dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, (2), Paris: Hachette
- Groupe d'Entrevernes. (1977). *Analyse sémiotique des textes*. PUF Hachette
- House, J. (2009). *Translation*. Oxford: Oxford University Press.
- Jakobson, R. (1959). On linguistic aspects of translation, in R. A. Brower (ed.), *On Translation*, 232–39, Cambridge, MA: Harvard University Press
- Kıran, A.E. (1999). Günümüzde yazınsal göstergebilim. *XII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, 237-242
- Kıran, A.E. & Kıran, Z. (2000). *Yazınsal okuma süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kristeva, J. (1974). *La révolution du langage poétique. L'avant-garde à la fin du XIXème siècle*. Lautréamont et Mallarmé, Paris: Seuil

- Lederer, M. (1994). *La traduction aujourd'hui*. Paris: Hachette.
- Lotman, J. (1990). *Universe of the mind: A semiotic theory of culture*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Lotman, J. (2005). On semiosphere. *Sign Systems Studies*, 33 (1), 205–29.
- Lotman, J. (2009). *Culture and explosion*. Berlin: Walter de Gruyter
- Meydan Larousse Ekim (1992) Sabah Yayınları.
- Mossop, B. (2016). Intralingual translation: A desirable concept? *Across Languages and Cultures*, 17 (1), 1–24.
- Parret, H. (2006). *Structures sémiotiques*. Limoges: Lambert-Lucas.
- Petrilli, S. (2001). Translation. In *The Routledge Companion to Semiotics and Linguistics*. ed. P. Cobley, 278–279. London: Routledge.
- Peyre, H. (1983). Marguerite Yourcenar: Independent, imaginative, immortal, world literature today. *Transcending Parochial National Literatures*, 57(2), 191–195.
- Seleskovitch, D. & Lederer, M. (1993). *Interpreter pour traduire*. Didier Erudition.
- Snell-Hornby, M. (2006). The turns of translation studies: *New Paradigms or Shifting Viewpoints? BTL*, Amsterdam: John Benjamins.
- Sütiste, E. (2008). Roman Jakobson and the topic of translation: Reception in academic reference works. *Sign Systems Studies*, 36 (2), 271–314.
- Toury, G. (1980). *In search of a theory of translation*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.
- Toury, G. (1986). Translation: A cultural-semiotic perspective', in T. A. Sebeok (gen. ed.). *Encyclopedic dictionary of semiotics tome 2*, 1111–24, *Approaches to Semiotics 73*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Welby, V. L. ([1903] 1983). *What is meaning? Studies in the development of significance*. Amsterdam: John Benjamins.
- Yourcenar, M. (1963). *les Nouvelles orientales*. Paris: Gallimard.
- Yumer, H. (1992). *Doğu öyküleri*. İstanbul: Adam Yayınları
- Yücel T. (1979). *Anlatı yerlemleri*. İstanbul: Y. K.Y.
- Yücel T. (1999). *Yapısalcılık*. İstanbul: Y.K.Y.
- Zethsen, K. K. (2009). Intralingual translation: An attempt at description, *Meta*, 54 (4): 795–812

Çatışma beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ilişkilerim ve bir çıkar çatışmam yoktur.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.